

УДК 730:739

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/45-2-3>**Юрій ПЕТРИШИН,**

orcid.org/0000-0002-1924-7068

аспірант кафедри образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та реставрації
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна) art2022@ukr.net

СКУЛЬПТУРНІ АНОТАЦІЙНІ ДОШКИ ІМЕННИХ ВУЛИЦЬ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА

У статті розглядається специфіка рельєфних анотаційних дощок, які встановлені визначним особам, на честь яких названо вулиці Івано-Франківська. Оскільки скульптурні дошки є безпосередніми елементами процесу формування міського середовища, а також містять символічне, пам'ятне наповнення, створення таких об'єктів має важливе історичне, краєзнавче, культурологічне та мистецьке значення і потребує відповідного дослідження. У нашій статті сфокусовано увагу на: пластичних особливостях; портретній схожості осіб, представлених на досліджуваних об'єктах; функціональному навантаженню, яке несуть досліджувані взірці; взаємодії скульптурних дощок з урбаністичним простором тощо. Виокремлено анотаційно-скульптурні дошки, які представляють відомих культурних і громадських діячів, на честь яких названо вулиці, в окрему типологічну групу і представлено в статті за алфавітним принципом. Представлені репрезентативні зразки встановлені в період кінця ХХ – першої третини ХХІ століття, а саме за часів становлення Незалежності, що не могло не вплинути на стилістику та ідеологію. Власне, саме в цей час на Івано-Франківщині з'являються численні художньо-меморіальні об'єкти національного змісту. У нашій статті представлено меморіальні таблиці провідникам ОУНУПА, політ'язням, повстанцям, громадським діячам, що проповідували національні ідеї тощо. Окрему групу на Франківщині становлять меморіальні дошки релігійної тематики, що найчастіше увічнюють служителів церкви або окремі християнські події, а також рельєфні дошки, присвячені науковим, літературним та культурно-мистецьким діячам. Розглянуто творчість місцевих скульпторів, які є авторами представлених об'єктів. Стилю проаналізовано історіографію, яка є дотичною до досліджуваної проблематики, адже спеціального дослідження не виявлено, що підсилює правильність вибору і актуальність нашого дослідження. Зроблено висновки щодо особливостей та специфіки творення даних об'єктів у міському архітектурному середовищі Івано-Франківська. На прикладі досліджуваних скульптурних дощок виявлено основні тенденції та принципи регіональної ідентичності.

Ключові слова: анотаційні дошки, скульптура, міське середовище.

Yuriy PETRYSHYN,

orcid.org/0000-0002-1924-7068

Graduate Student at the Department of Visual Art, Decorative and Applied Arts, And Restoration
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
(Ivano-Frankivsk, Ukraine) art2022@ukr.net

SCULPTURAL ANNOTATION BOARDS OF IVANO-FRANKIVSK STREETS NAMED AFTER PROMINENT PEOPLE

The article explores the specifics of textured annotation boards, which are installed on the streets of Ivano-Frankivsk in honor of prominent people. Just as sculptural plaques are direct contributors to the process of forming the urban environment, as well as have symbolic and memorable meaning, the creation of such objects has important historical, local, cultural, and artistic significance and requires appropriate research. Our article focuses on plastic features; portrait resemblance of persons represented at the studied objects; the functionality of the studied samples; the fit of sculptural boards into urban environment, etc. Annotation-sculptural boards are representing famous cultural and public figures, in whose honor the streets are named, and are divided into a separate typological group and presented in the article in alphabetical order. The presented samples were installed during the period of the end of the XX - the first third of the XXI century, predominantly during the Independence time, which inevitably influenced the style and ideology. In fact, it is at this time in Ivano-Frankivsk region that numerous art and memorial objects of national content appear. Our article presents memorial plaques to OUN UPA leaders, political prisoners, insurgents, public figures who preached national ideas, and more. A separate group in the Frankivsk region consists of religious memorial plaques, which often commemorate church ministers or individual Christian events, as well as relief plaques dedicated to scientific, literary and cultural artists. The works of local sculptors are studied, who are also the creators of the presented objects. Historiography, which is relevant to the researched topics, is briefly analyzed, because a specific study has not been found, which makes it more accurate and relevant. Conclusions are made based on the features and specifics of the creation of these objects in the urban architectural environment of Ivano-Frankivsk. The main tendencies and principles of regional identity are revealed in the example of the studied sculptural boards.

Key words: annotation boards, sculpture, urban environment.

Постановка проблеми. Важлива роль у формуванні образу міста відводиться меморіальним та анотаційним дошкам. Вони не лише є естетичним складником міста, а й розповідають про його видатних мешканців, про історичні події, про імена відомих осіб, на честь яких названо вулиці міста. Меморіальні та анотаційні дошки за своїми художньо-стилістичними, пластичними якостями є органічною частиною скульптури як виду образотворчого мистецтва в поєднанні з архітектурою. Така дошка (в діаспорі – таблиця) – пам'ятний знак, встановлений на нерухомих історико-культурних об'єктах чи пам'ятних місцях, із текстом, що розкриває зв'язок історико-культурного об'єкта з історичними подіями чи визначними діячами. Як правило, композиція дошки передбачає місце для покладання квітів.

Аналіз досліджень показав, що, незважаючи на велику кількість об'єктів, які розташовані на території Івано-Франківщини, вони не отримали комплексного теоретичного осмислення ні з позицій сучасної української культурології, ні з мистецтвознавчого погляду. Досліджуючи цю тему, ми звернулись до загальних праць Г. Карась (Карась та інші, 2012:180), В. Шпільчак (Шпільчак, 2011:296), однак там містяться дані довідкового характеру щодо феномена скульптурних меморіальних дощок та їх функціонування в міському просторі. Більше інформації знаходимо в наукових розвідках А. Єфімової (Єфімова, 2014), І. Мельника (Мельник, 2012:320), які стосуються специфіки меморіальних дощок Західної України, але акцент зроблено на зразках Львівщини і не сфокусовано увагу на об'єктах Івано-Франківщини. Отож, як бачимо, спеціальне дослідження щодо вибраної тематики відсутнє в мистецтвознавчій науці, що значно підсилює актуальність обраної теми.

Мета статті – з'ясувати специфіку рельєфних анотаційних дощок, які встановлені видатним особам, на честь яких названо вулиці Івано-Франківська, та виявити основні мистецькі здобутки цих скульптурних творів. **Об'єктом дослідження** є скульптурні анотаційні дошки Івано-Франківська, встановлені на честь видатних осіб, іменами яких названо вулиці міста.

Виклад основного матеріалу. Анотаційні дошки, які інформують про імена вулиць, площ, становлять окрему типологічну групу. Огляд саме таких основних анотаційних дощок міста пропонуємо розглянути та проаналізувати. Дошки представлено за алфавітним принципом.

БАНДЕРА Степан (1909-1959) – український політичний діяч, головний провідник Організації

українських націоналістів (Іл. 1). Найменування вулиці іменем Степана Бандери в Івано-Франківську, а згодом відкриття йому меморіальної дошки – це віхи знакових історичних подій. Дошку було встановлено на одному з найвищих у місті будинків, на розі вулиць Незалежності та С. Бандери. Висотна адміністративна споруда поруч із театром ім. І. Франка є важливим архітектурним акцентом у міській забудові.

Анотаційна дошка була відкрита 17 жовтня 1999 р. Довкола бронзової рельєфної дошки із зображенням півфігури С. Бандери розміщено рельєфний декор, який є інтерпретацією хреста, що додає монументальності, знаковості та урочистості. Рішучий погляд головного провідника ОУН посилює динамічний рух краватки. Дошка архітектурно вдало вписана у фасад споруди, де передбачено місце для покладання вінків, квітів, для встановлення прапорів під час проведення святкових та масових заходів.

БАЧИНСЬКИЙ Лев (1872-1930), адвокат, громадсько-політичний діяч. Анотаційну дошку віцепрезиденту ЗУНР, послу до Віденського парламенту Л. Бачинському встановлено на розі будинку по вулиці Л. Бачинського і Вічевого майдану. Твір є радше не дошкою, а повнооб'ємним бронзовим скульптурним погруддям, яке розміщене в кутовій ніші будинку.

Автор роботи, прикарпатський скульптор Август Басюк, зосередився на передачі портретних характеристик діяча. У пластично вирішеному образі погруддя відчувається вольовий, рішучий погляд державника. Відомо, що одного разу Л. Бачинський виступав упродовж 13 годин поспіль з проблем мови у Львівському університеті. Такі кутові дошки цікаві тим, що, якщо їх споглядати в русі, відкриваються різні ракурси.

ВИСОЧАН Семен (? -1666), військовий діяч, керівник селянського повстання (Іл. 2). Анотаційна дошка С. Височану композиційно вдало встановлена на стіні чільного будинку по вулиці С. Височана. Скульптор Богдан Гладкий виконав її з бронзи і каменю. На гранітній горизонтальній дошці способом карбування у лівій частині виконано динамічні силуети козаків. Бронзовий рельєф обличчя С. Височана композиційно розміщено у правій частині дошки. Професійно продумана і пластично довершена рельєфна голова виконана у динамічному ракурсі, погляд акцентовано у бік козаків, що віддаляються. Головний убір ватажка додає динаміки композиції.

На дошці поміщена емблема Українського реєстрового козацтва з девізом: «Духовність і патріотизм», оскільки саме ця патріотична організація

є замовником дошки, а її автор Б. Гладкий – членом міської організації Українського реєстрового козацтва. Цікава декоративно-ужиткова знахідка цієї композиції – використати кований з металу сагайдак для стріл окремо під дошкою як місце для покладання квітів.

ГРУШЕВСЬКИЙ Михайло (1866-1934), *історик, перший президент УНР (Лл. 3)*. Бронзова анотаційна дошка першому президенту України встановлена на триповерховому будинку початку ХХ ст. у середмісті на вулиці М. Грушевського. Архітектор і скульптор, виготовляючи цю дошку, вдало використали архітектурну ситуацію з перепадом фасадних стін.

Дошка складається з двох частин, з'єднаних між собою під невеликим кутом. На більшій лівій горизонтальній частині дошки розміщений невисокий рельєфний портрет історика в окулярах з характерною незмінною великою бородою. Портрет виконано у фас, в овалі, з використанням обабіч портрету декору у вигляді діагональної сітки. Права частина дошки – текстова інформація про М. Грушевського.

ДРАГОМАНОВ Михайло (1841-1895), *історик, літературознавець, філософ, громадсько-культурний діяч*. Автором анотаційної дошки Михайлу Драгоманову, яка встановлена на будинку № 14 по вулиці М. Драгоманова, є скульптор Володимир Довбенюк. Символічно, що вона сполучає вулиці І. Франка та М. Грушевського.

Ця дошка виконана з білого мармуру. На одному цільному прямокутному вертикальному блоці каменю високопрофесійно виконано горельєфне погруддя М. Драгоманова у вишуканому овалі, декорованому китицями калини та дубовим листям. Під рельєфом розміщена текстова частина дошки.

КОНОВАЛЕЦЬ Євген (1891-1938), *полковник армії УНР, командир Січових Стрільців, засновник і провідник ОУН (Лл. 4)*. Анотаційну дошку з бронзи на будинку на розі вулиць Є. Коновальця та Січових Стрільців виконали скульптори Август Басюк, Ігор Добровольський та архітектор Петро Рибчак.

Провідник зображений погрудно, як трибун, опершись правою рукою на прямокутний об'єм, де розміщена текстова частина дошки. Автори вдало розвернули композицію півфігури, м'яко списавши з тлом її ліву частину. Акцент зроблено на обличчі і руці, очевидна і переконлива портретна схожість. Нижче дошки передбачене місце для покладання вінків.

ЛЕПКИЙ Богдан (1872-1941), *письменник, педагог, вчений, громадсько-культурний діяч*. Місце для встановлення цієї анотаційної дошки було обрано не зовсім вдало, оскільки вона погано

проглядається з вулиці Б. Лепкого на суцільній стіні каскадного фасаду будинку. Для встановлення дошки був влаштований творчий конкурс, у якому перемогла робота лауреата Шевченківської премії скульптора Василя Вільшука.

На вертикальній дошці зі світлого каменю розміщено бронзовий профіль Б. Лепкого, що дивиться угору, а в кам'яному рельєфі зображено лелек, що відлітають. Дошка розміщена доволі високо – ця обставина значно утруднює прочитання супроводжуючого тексту.

МАЗЕПА Іван (1639-1709), *український військовий, політичний і державний діяч, гетьман*. Дошка гетьману України Івану Мазепі встановлена за сприяння Українського реєстрового козацтва 20 листопада 2011 р. на будинку № 2 по вулиці І. Мазепи. Автор анотаційної дошки, скульптор Богдан Гладкий, виконав її з бронзи та граніту.

Пластично дошка виконана на високому мистецькому рівні. Композиція рельєфу має вигляд барокового картуша, у якому розміщена півфігура гетьмана з відповідними атрибутами влади. Обличчя промодельовано професійно, стилево помітна пластична мова львівської скульптурної школи, до якої причетний автор. Однак, якби обабіч дошки були долучені два прямокутні гранітні рамена, як у горі і внизу, де розміщена текстова частина, сама дошка мала б форму хреста, що додало б їй ще більшої виразності.

МСТИСЛАВ (1898-1993), *перший патріарх УАПЦ, в миру Степан Скрипник, племінник Симона Петлюри (Лл. 5)*. Анотаційна дошка встановлена на церкві Покрови Богородиці (Вірменській) в Івано-Франківську. Площа перед храмом названа на честь патріарха Мстислава, який бував на Прикарпатті в буремні дев'яності роки ХХ ст., де виступав на велелюдних мітингах.

Дошка виконана з бронзи, має форму вертикального прямокутника з заокругленим верхом і низом. По периметру вона оздоблена кованим орнаментальним декором. Профіль обличчя патріарха виконано у низькому рельєфі, повернуто у бік входу до храму.

ПАВЛИК Михайло (1853-1915), *український політичний діяч, публіцист, письменник*. М. Павлик був приятелем І. Франка, М. Драгоманова, В. Стефаника. Анотаційна дошка встановлена на будинку за адресою: вулиця М. Павлика, 4. Автором дошки є прикарпатський скульптор В. Довбенюк.

У цій роботі, а саме у пластичному трактуванні голови письменника, відчувається київська скульптурна школа. Дошка вишукана за силуетом, містить атрибути письменника: каламар, перо, а також українські символи: китицю калини та смереки. Дошка була встановлена на будинку, до

якого робилась прибудова, що перекривала можливість існування дошки в такому місці. Наразі місце її перебування невідоме.

САЄВИЧ Микола (1885-1944), *громадський і військовий діяч Галичини, лісівник-практик, доктор філософії, права та лісівництва*. Відкрита анотаційна дошка в червні 1999 р. Вона водночас меморіальна й анотаційна, оскільки розміщена на будинку, де проживав М. Саєвич, а вулиця, де розташований будинок, теж названа на його честь.

Скульптор А. Басюк виконав пластичний рельєф півфігури у профіль, рука підтримує чоло, виразно промодельована голова. Ліворуч текстової частини зображено рельєф з дубових листків, що вказує на професійну діяльність М. Саєвича. Силует дошки добре вписався у площину стіни будинку. Нижче дошки передбачено місця для покладання вінків.

САХАРОВ Андрій (1921-1989), *вчений, правознавець* (Лл. 6). Анотаційна дошка встановлена на будинку по вулиці А. Сахарова і відкрита 15 грудня 1990 р. Виконана зі штучного каменю скульптором Світланою Топорковою.

Символічно, що вулиця, яка за тоталітарних часів мала назву Чекістів, у період демократичних перетворень дістала назву академіка Андрія Сахарова, профіль якого відтворений у камені. Складається враження, що вчений-атомник, фізик, інтелігент, дисидент наче відвернувся від будинку КДБ, що далі. Образ вченого самозаглиблений, він опертий на руку в момент роздумів.

СЛІПІЙ Йосиф (1892-1984), *митрополит, Кардинал Української Греко-католицької церкви* (Лл. 7). Анотаційна дошка встановлена на вулиці імені Йосипа Сліпого (бувша вул. Трускавецька, поруч з вул. Незалежності 195/6), на фасаді багатоповерхової новобудови. Автором цієї дошки є В. Довбенюк.

Дошка виконана з бронзи і каменю у вигляді арки, яка на вершині творить фрагмент хреста, до якого йде напис «Слуга Божий Йосиф Сліпий». У камені розміщено шрифтову композицію, і на ньому ж вмонтований відлитий у бронзі рельєф фігури Й. Сліпого на повний зріст у митрополичому облаченні.

СТЕЦЬКО Слава (1920-2003), *українська політична діячка, дружина Ярослава Стецька, депутат ВРУ*. Вулиця названа на честь Слави Стецько, до перейменування – імені Степана Тудора. Ярослава Стецько відіграла велику роль у становленні Української держави, тому увіковічення її у назві вулиці і встановлення анотаційної дошки на її честь є закономірним.

Дошка виконана у формі прапора з темного каменю, на якому розміщено бронзовий рельєф

С. Стецько та шрифтові написи, серед яких є слова: «Хай забудеться моє ім'я, але хай вічно живе Україна».

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ Богдан (1595-1657), *український військовий, політичний та державний діяч, гетьман* (Лл. 8). У композиції цієї анотаційної дошки як основу використано архітектурне гранітне оздоблення фасаду будинку по вулиці Б. Хмельницького. Композиційно вона схожа з дошкою С. Височану, оскільки автором її є Б. Гладкий і встановлена вона за сприяння Українського реєстрового козацтва.

Рельєфний бронзовий портрет Б. Хмельницького розміщено зліва, а праворуч – кована композиція з військових козацьких атрибутів. Оскільки виконати текст безпосередньо на стіні технічно складно, автором було використано накладну гранітну дошку, яка за силуетом відповідає площі між рельєфними елементами. У цій дошці також використано кований сагайдак як місце для покладання квітів.

ШЕВЧЕНКО Тарас (1814-1861) *український письменник, поет, художник*. Вулиця імені Т. Шевченка є однією з найпрезентабельніших в Івано-Франківську. На відзначення 175-річчя від Дня народження Кобзаря на будинку по вулиці Шевченка було встановлено анотаційну дошку.

Дошка авторства С. Топоркової відлита у бронзі, наче зігнута, оскільки повторює форму архітектурної поверхні будинку і візуально складається з двох частин: на одній – виразний профіль Кобзаря, на іншій – динамічне продовження одягу плечового поясу та текстова частина. Профіль повернуто у бік вулиці, що веде до міського парку імені Т. Шевченка і розпочинає її. Під дошкою встановлена поличка для покладання квітів.

Висновки. Скульптурні анотаційні дошки іменних вулиць Івано-Франківська є важливим надбанням у культурно-мистецькій скарбниці Прикарпаття. Окрім мистецької вартості, вони мають просвітницький, виховний, патріотичний характер. Нами було проаналізовано 16 скульптурних дощок, створених наприкінці ХХ – поч. ХХІ ст. різними авторами, і тому чітко простежується творча манера кожного з них. Однак варто відзначити, що є певні проблеми з атрибуцією деяких об'єктів, оскільки над ними могла працювати група майстрів і, відповідно, втрачається однорідна стилістика. Оскільки репрезентативні взірці є безпосередніми елементами процесу формування міського середовища, то нами була зацентована увага на тих об'єктах, які дещо негармонійно вписані в урбаністичний простір. У подальших розвідках плануємо проаналізувати інші типологічні групи дощок (анотаційні, друковані на склі тощо) і провести певний порівняльний аналіз.

ДОДАТКИ

Ілюстрація 1

Ілюстрація 2

Ілюстрація 3

Ілюстрація 4

Ілюстрація 5

Ілюстрація 6

Ілюстрація 7

Ілюстрація 8

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Єфімова А. Меморіальні дошки та формування міської ідентичності в західноукраїнському регіоні наприкінці ХХ – початку ХХІ століття. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Культурологія»*. 2014. Випуск 16. С. 158-166.
2. Культурно-мистецька панорама Івано-Франківська: 350-річчю надання місту магдебурзького права присвячується : монографія / гол. авт. кол. Г. Карась та ін. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2012. 180 с.
3. Мельник І., Масик Р. Пам'ятники та меморіальні таблиці м. Львова. Львів : Априорі, 2012. 320 с.
4. Шпільчак В., Соколовський З., Головатий М. Станиславів – Івано-Франківськ: Місто давнє і сучасне. Львів: Світ, 2011. 296 с.

REFERENCES

1. Yefimova A. Memorialni doshky ta formuvannya miskoi identychnosti v zakhidnoukrainskomu rehioni naprykintsi XX – pochatku XXI stolittia. [Memorial boards and the formation of urban identities in the Western Ukraine region late XX – XXI century]. Scientific notes of the National University "Ostroh Academy". Culturology series, 2014, № 16, pp. 158-166 [in Ukrainian]
2. Kulturno-mystetska panorama Ivano-Frankivska: 350-richchiu nadannia mistu mahdeburzkohe prava prysviachuietsia: monohrafiia [Cultural and artistic panorama of Ivano-Frankivsk: 350th anniversary dedicated to the city of Magdeburg law: monograph] / ch. aut. count. G. Karas and others. Ivano-Frankivsk: City of NV, 2012, 180 p. [in Ukrainian]
3. Melnyk I., Masyk R. Pamiatnyky ta memorialni tablytsi m. Lvova. [Monuments and memorial tables of Lviv] Lviv: Apriori, 2012, 320 p. [in Ukrainian]
4. Shpilchak V., Sokolovskyi Z., Holovatyi M. Stanislaviv – Ivano -Frankivsk: Misto davnie i suchasne. [Stanislaviv-Ivano-Frankivsk: ancient and modern city] Lviv: Svit, 2011, 296 p. [in Ukrainian]